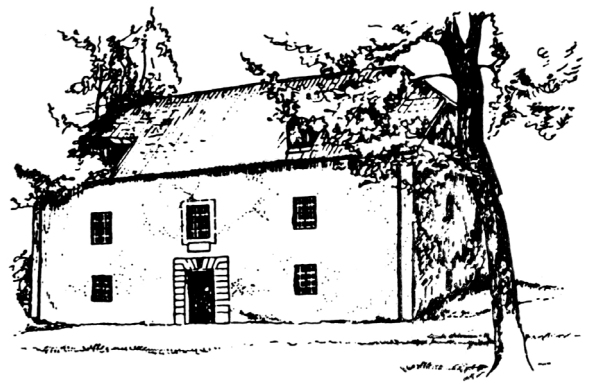

BRUKS- ANVISNINGEN

NR 47 – JUNI 2022

Medlemsblad från Åkers Hembygdsförening

www.akershembygd.se

Läs även: **Ny Ordförande har ordet**

Sjöar i Åkers Bergslag

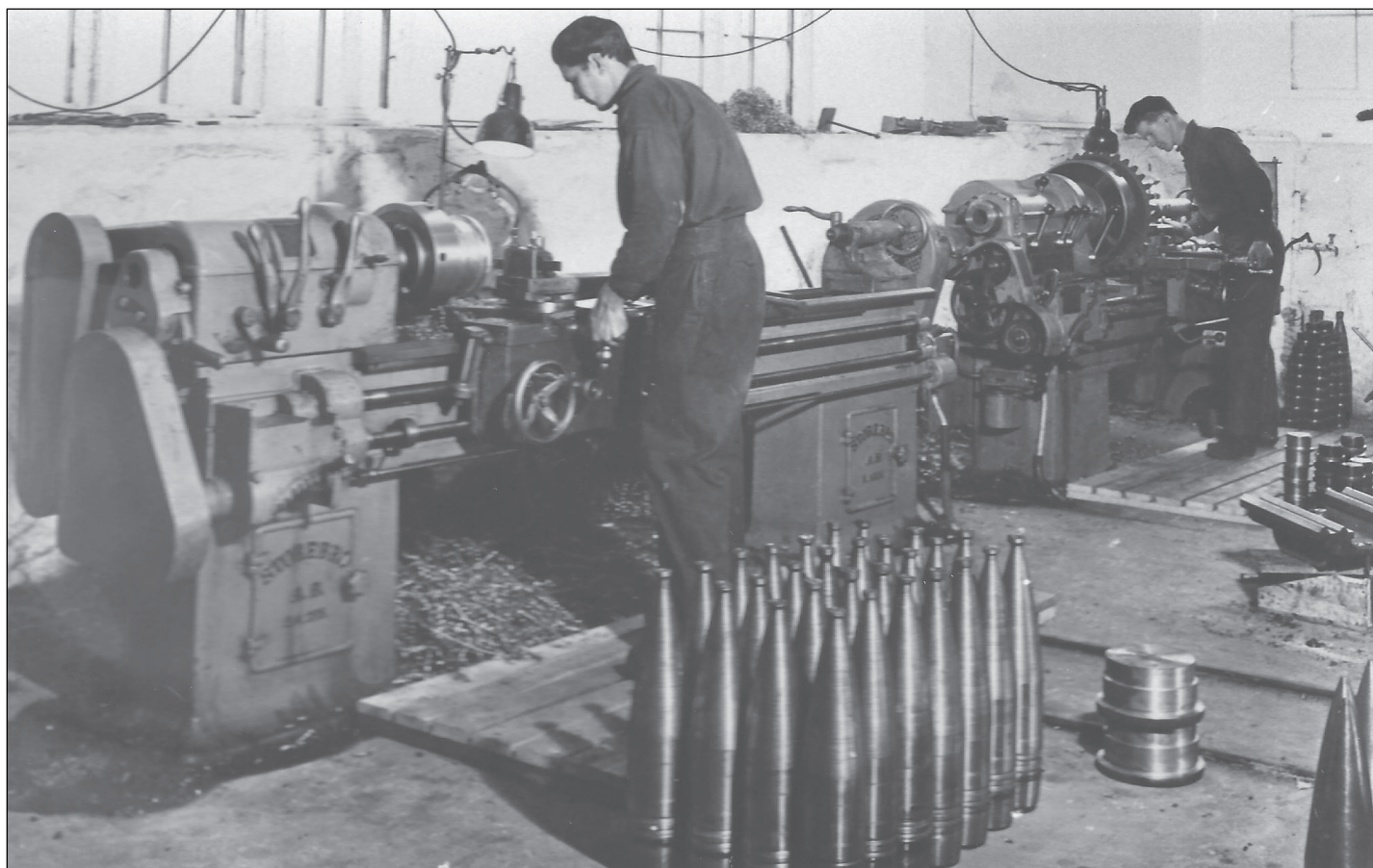
Axelssons anekdoter

Mitt liv – Våra liv

Den långa historien om en strävsam Lännabonde
och hans kärlek till sin hustru.

Ögonblick i Åker

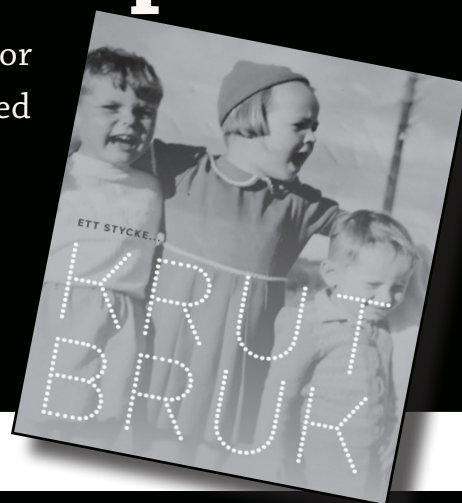

Krigsindustri i Åker. Svarvning av 12,5 cm granater pågår på övre planet i Brukets mekaniska verkstad under 1940-talet. Byggnaden blev senare försäljningskontor och i dag ligger där Forsbloms Jakt & Cykelbutik. Foto Harry Lindblad ur Åkers Hembygdsförenings fotoarkiv.

Köp boken om oss “krutpaltar”!

Boken *ETT STYCKE KRUTBRUK* av Hasse Zetterberg. 143 sidor med lite bilder, lite fakta, lite historia och så intervjuer med de som växte upp i Krutbrukets bostäder. Finns att köpa i valfri nätbokhandel eller på Åkers Blommor.

Boken är utgiven av Åkers Krutbruk Fastigheter AB i samarbete med Åkers Hembygdsförening.

Bruksanvisningens redaktionsråd består av Sten Hellgren, Tomas Larsson och Pelle Johansson. Omslagsbild: Arbetare som lägger den smalspåriga järnvägen mellan Styckebruket och gruvorna i Bredsjönäs, Älgsjöbacken och Skottvång. Samuel Lindblad står längst till höger på bilden.

Hej alla läsare av Bruksanvisningen! Undertecknad är nyvald som ordförande i Åkers Hembygdsförening. Det känns pirrigt att ta över efter Pelle Johansson som har haft uppdraget med stor energi och smittsam arbetsglädje under sex år. Det är en utmaning och en stor ära att försöka gå vidare i det spåret!

Vad är då den här undertecknads visioner, undrar säkert oroliga medlemmar.

Ja, det mesta handlar om att driva vår ganska omfattande verksamhet vidare i ungefär samma banor som tidigare, med små förbättringar från år till år. Den verksamhet som många frivilliga jobbat för och deltagit i och som bidragit till god byanda med gemensamma aktiviteter året runt.

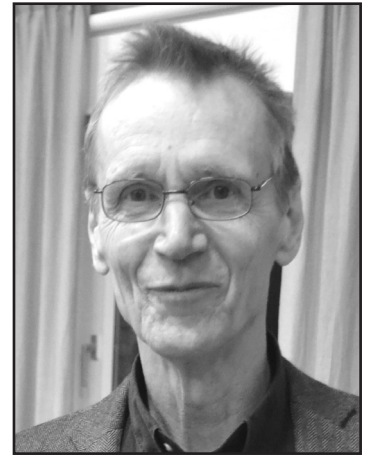
Men något nytt måste han väl ändå komma med, den nye?

Jodå. Vi som är mest aktiva i föreningen har en sak gemensam: Vi är 70-plussare, med några undantag. And Times Go By, som alla vet. Vi behöver yngre förmågor, en Junior-sektion med både eldsjälur och tillfälliga inhoppare, folk under 65. Och föräldrar med växande barn.

Vi har påbörjat arbetet med den rekryteringen och det kommer att synas i sociala medier och på andra sätt. Och vi hoppas det ska ge frukt. Den frukten kan säkert med tiden komma att se annorlunda ut än dagens. Nya generationer kommer att ta över. Jag tror vi äldre bejaktar det, med glädje.

Varför behövs då ÅHBF? För oss som bor i Åker och Länna är det viktigt med en aktiv och levande förening som underhåller och berättar om vårt kulturarv och historia i Museet och Arkivet, tar hand om några vandringsleder i det storslagna Åkers Bergslag, håller ett vakande öga på kommunens planer och beslut, och som arrangerar säsongsfester med mera – en verksamhet öppen för alla, gratis eller till låga priser.

Jag tror att vi som bor här i Åker har kraft och fantasi så det räcker. Och att vi därför går mot ljusare tider! ■

Mitt liv – Våra liv

Tomas Larsson har bidragit med en text som skrevs av hans morfar Samuel Lindblad (1898-1986) under våren 1984. Berättelsen utgör således ett helt liv av kärlek och arbete i Länna och trakterna kring Åkers styckebruk under nästan ett sekel.

Text: Samuel Lindblad

Jag skall här skriva ned några rader om mitt liv – eller våra liv rättare sagt, då det gäller oss båda två.

Jag är född i Merlänna i den nedre stugan, "Blomkviststugan". Min mor var därifrån. Hon hette då Blomkvist. Min morfar och mormor hade gården där och jag tror att jag var något år då vi flyttade till Berga i Åker. Min far hade tagit plats där. Han var från Vinterled i Åker. Farfar och Farmor hade ett torp under Berga. Min Far och Mor var kusiner så Farfar och Mormor var syskon.

Vid Berga bodde vi först vid Bergslund men jag har ej något minne därifrån. Därifrån flyttade vi in i ett annat hus och där bodde vi i 14 år. Det hände mycket på den tiden då jag växte upp.

Jag minns första dagen jag gick till skolan. Jag kan se för mig hur jag gick in på skolgården, det var ej långt dit. Skolan låg alldeles intill Berga. Min skoltid varade i fem och ett halvt år så det var ej så lång tid, men en lärde sig så mycket att en har kommit fram här i livet ändå. Vi hade griffeltavlor att skriva på.

På de 14 år vi bodde där var en med om mycket. Det var barn i alla åldrar så då var det inte svårt att hitta på något att göra. Vintertiden åkte vi kälke lite här och där och gjorde skidor utav brädlappar. Ibland kunde vi vara på isen och åka slängkälke. Det gick till så att man satte ner en påle i isen och sedan hade man en stång från pålen fäst på kälken. Sen var det bara att åka runt, runt.

På sommaren badade vi kanske en

Samuel Lindblad och hans fru Elvira hemma på Vårbyvägen 20 i Eskilstuna, sent i livet.

tjugo gånger varje dag. När vi lärde oss simma skar vi kålvass i ån och så gjorde vi rular av dom för man skulle flyta.

Mette (metade) fisk i ån, det gick knappt en dag förbi utan man var vid ån, på hösten fångade vi kräftor som såldes för 75 öre tjoget. Då gick Karl och jag när vi kom hem från skolan med håvarna till den plats där vi skulle lägga ut dom. Sedan kom Far efter på kvällen när han slutat arbeta.

Det var mycket annat man ville vara med om. Det var mycket ungdom och där ville man ju också vara med. Alltid var det något som roade en pojke. Där fanns också en kvarn där det var mycket bönder och malde, då skulle man vara

med där också och se hurudana hästar och vagnar de hade. Det fanns mycket oxar då. Man såg ju Sundtorparn med sin oxe, han gick ständigt långt framför sin oxe när han körde den. Det tyckte vi pojkar såg lite konstigt ut. Det hände mycket. Det fanns mejeri vid Berga på den tiden. Då det lastades ut ost var en med och bar och då fick en ju en ostbit för det. En gång när jag var upp till gården med postväskan ifrån mjölkbudnen, det ville man göra för man fick alltid något av pigan som det hette på den tiden. Hon sa att hon inte hade något annat än skorpor. Lagg dom i mössan sa hon, men hälsa ej på förvaltaren om han kommer. Men vem mötte

jag om inte förvaltaren? Jag hälsade och mina skorpor ramlade ur min mössa. Då han hade en hund med sig tog han skorporna så jag blev utan.

På hösten gick en till trädgårdsmästaren och köpte äpplen för två öre. Då fick en mössan full. Mor skulle också ha hjälp med lite av varje, ved och vatten, gå till Valsberga och handla. Hade man då fem öre till en rågsiktkaka köpte man den och då fick man alltid margarin och ost på den. Det smakade bra för en pojke. Med sig till affären hade en ägg, nypon om det var på hösten, vi plockade rätt så mycket nypon och mor hon torkade och rensade dem. Det blev inte så stora slantar men på den tiden räckte det till mycket. Om jag skulle nämna några, som jäst 2 öre, karameller 2 öre, vetemjöl 28 öre, ja man kunde räkna upp mycket. En dosa snus kostade 5 öre, men de som handlade tog fram dosan och fick den fylld gratis. Och var helg som jul fick dom också en cigarrdosa.

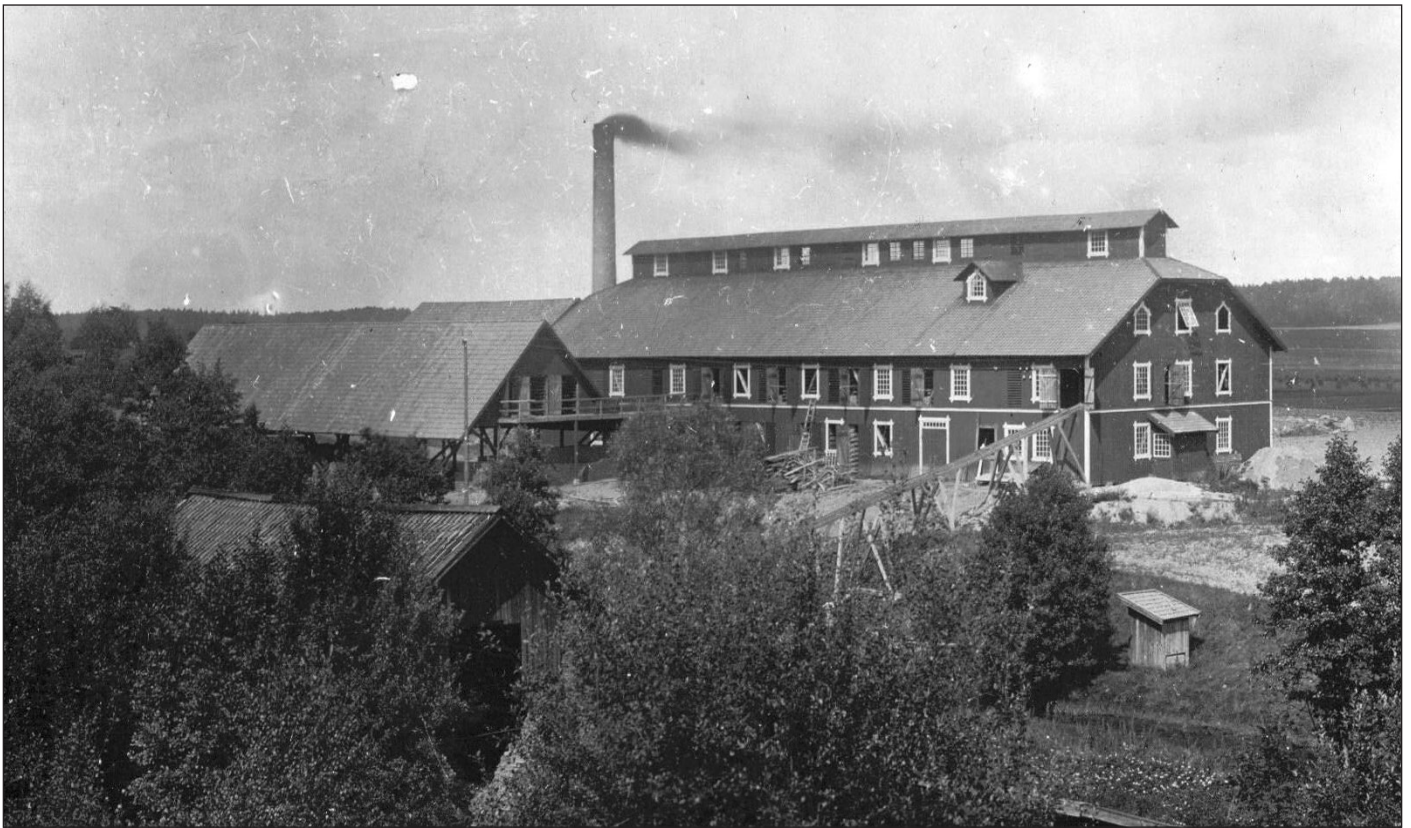
För att gå tillbaka till skolan igen, så när det var lov på sommaren fick jag vara med och valla korna alla dagar i veckan, vardag som söndag. Och det räckte ju ej med det, fast en gått och vallat hela dagen skulle man också rykta kvigor på eftermiddagen när korna mjölkades. Tidigare på sommaren då skulle man gallra rovor. Man hade visst för metern så det var bara att ha bråttom om det skulle bli en slant. När man sedan slutat skolan, jag var 11 år, då fick jag börja i Herrgården för gott. Det första jag gjorde var att plocka om potatis, för det fick jag 60 öre om dagen, alltså 6 öre i timmen. Sedan ökade det

lite undan för undan, så på vintern när jag gick och läste hade jag en krona om dagen. Då var jag 14 år.

På sommaren sedan gick jag i tegelbruket. Mitt arbete där var att skjuta kärror till och från hissen. På vintern var det herrgården igen, nästa sommar var det likadant med kärrorna igen. De nästkommande två åren var jag avskärare, dvs jag skar av tacktegel, rår och mursten. Under den tiden hade vi flyttat två gånger, far och mor tog Vinterled efter farfar och farmor. Det var 1913. Hans tjänsteår gick ut på hösten, så då fick vi ej ha bostaden kvar. Då bodde vi i pappersbruket tills på våren då vi flyttade till Vinterled. På hösten sedan, när tegelbruket upphörde för säsongen, sökte jag annat arbete och kom till gjuteriet i Åkers Styckebruk. Mitt arbete var där kupolugnskötare, det samma som att sköta en ugn som man smälter gjutjärnet i.

1912 var ett händelserikt år; då konfirmerades jag. Min morbror Botolf var hemma ifrån Amerika och hälsade på. Det är enda gången jag har sett honom, Titanic-båtens undergång, en stor komet som syntes så tydligt och ett åskväder som jag ej sett maken till; det bara blixtrade och smällde.

1913 köpte jag min första cykel. 150 kronor kostade den, betalade 30 kronor kontant, resten på avbetalning, 10 kronor i månaden. Det var ett stort nöje att få en cykel. På hösten sedan tog min bror Karl plats på gården Eklundstorp i Länna. När det blev jul gick jag för att hälsa på honom. På den tiden åkte man ej cykel på vintern, vägarna

Gamla Tegelbruket vid Berga som brann ner 1921. Där arbetade Samuel Lindblad med att skjuta kärror till och från hissen och att skära av tacktegel. På bruket tillverkades tegel som bland annat användes för att bygga Stockholms slott.

var ej då som nu. Så då fick man gå, det gjorde jag också, den långa vägen från Vinterled till Eklundstorp, en mil. Det kan jag aldrig glömma. Inte kunde jag tänka att jag var på väg att träffa min livskamrat då, men så blev det. Jag var där och sedan skulle jag gå hem. Bror skulle följa mig men där i hemmet fanns två flickor som också följde med över halva sjön (Lännsjön). De hette Elvira och Olga. Jag kände dom ej sen tidigare. Vi pratade där vi gick och sedan blev jag ensam på min vandring hem och då stannade mina tankar upp på vad som varit den dagen. Jag blev kär just i Elvira, som senare blev min fru. Vi kunde ej träffas på annat vis än genom brev, så vi gjorde det på vintern tills våren kom då man kunde cykla, sedan kunde vi träffas oftare och kom närmare varandra mer

och mer. Och sedan blev det ju så att vi skulle ha varann, vilket vi ej ha ångrat. Vi har alltid varit för varann.

1915 var hon i Strängnäs och lärde sig till sömmerska. Efter det fick hon en ny symaskin som finns kvar än i dag, 68 år efter hon sydde delvis hemma, delvis i hemmen. Då vi kom att vara mer tillsammans fick jag lära känna hennes släkt dit vi alltid var välkomna. Sedan vi blev gifta var vi alltid med på deras sammankomster så jag lärde känna dem mer och mer. Då vi fortfarande höll samman kom vi överens om att vi skulle förlova oss, vilket vi gjorde på Strängnäs marknad 1916. Vi var ju bara 18 år båda två, men vi tyckte att vi skulle göra så. 1917 på våren slutade jag i gjuteriet, då jag hade varit där i ett och ett halvt år. En ville därifrån, det var ju så smutsigt

Arbetare vid Tegelbruket i Ribby vid Berga. Samuel Lindblad stående näst längst till höger. Vid bruket har genom tiderna tillverkats såväl murtegel som taktegel och rör. I mitten av 1940-talet hade tegelbruket ett femtiotal anställda.

och det var så lite betalt. Det skulle byggas en järnväg mellan Åker och Krutbruket. Jag hörde efter att få börja där vilket jag fick. Det var ett roligt jobb som bestod av schaktning för spåret, senare räsläggning med räls från Norra Södermanlands järnväg, så då var vi och bytte räls mellan Almnäs och Tvetaberg. Åkte tåg varje dag, morron och kväll. Vi flyttade även vägen vid Krutbruket uti ån för att få plats för spåret. Då spåret var lagt började grusningen. Detta var jag ej med om tills det blev färdigt, på grund av att jag skulle in och göra min värnplikt. Detta var den 3 november. Det var i Örebro i fyra månader, sedan blev det två månader i Stockholm och två månader i Malmköping. Sedan rekryten var färdig och jag kom hem var

jag med järnvägen som byggdes mellan Åkers Styckebruk och Skottvångs gruva, tills jag skulle in och göra möte på hösten. Då gick spanska sjukan så dant att vi fick fara hem efter fem dagar. Då höll de på att renovera Åkers kyrka. Då skulle jag ha något arbete igen, då hörde jag efter där och fick börja som grovjobbare tills i november. Samtidigt fick Elvira spanska sjukan så då kom jag till hennes hem och där blev jag sedan hela vintern på grund av hennes sjukdom. Vi skulle ju gifta oss men jag kom ej undan för spanskan utan på själva julafton var det färdigt med mig.

Men då vigseln var hemma vid Eklundstorp den 30 december klarade jag upp det då hennes syster Olga med Bertil också skulle vigas. Det var dub-

belbröllop. Det var mycket kallt den dagen, snön lyste som glitter och vi fick gå ut och visa oss för ungdomen som var brukligt på den tiden. Jag kom sedan att blir kvar vid Eklundstorp tills den 14 mars och gick då och högg i Klinkerboda hage. Sedan flyttade vi till Hässelby soldattorp (Lundbergstorp). Ett sådant var i regel inte mer än tre tunnland. Där fick jag gå i skogen på vintern och på Berga Säter (på sommaren). Torpet fick jag sköta som jag kunde. Hade man två kor räckte ej det som växte på torpet så då slog en i backar och diken så mycket en fick. Elvira räfsade och volmade. Sedan körde vi hem det efter klockan sju (med hästar från herrgården). Så lång var arbetsdagen då. Det blev långa arbetsdagar, men en var ju ung så det klarade man av.

Elvira fick många vänner för i hennes ålder fanns ju många bland grannarna. Det var grannar fast dom bodde ett stycke ifrån varann. Det skulle ju vara så vid namnsdagar. Vi var med på 60-årskalas hos grannen Karlsson, i stugan som är flyttad till Skansen. I fem år var vi vid Lundbergstorp, sedan blev det ett större torp ledigt, nämligen Paris. Jag hörde på det och fick det också, det var 1924. Den vintern gick jag och högg i skogen mellan Galltorp och Valsberga. Det var så fint väder, ingen snö, solen sken och fåglarna sjöng. Men i mitten på januari började det snöa och blev så mycket snö så jag har ej varit med om värre. Så när vi flyttade gick ej att mötas på vägen upp till Paris. Och den som var före oss flyttade samma dag så det stod en av karlarna nere vid

vägen så vi inte kom på samma gång. Det blev mycket vatten vid snösmältningen.

Sedan hade vi två kor och kviga med oss för att sedan föda upp flera, för köpa fler det hade vi inga pengar till. Vi skulle ju ha en häst också. Torpet var större men ändå försökte man vara med där man kunde för att få en slant extra. Till exempel flotta timmer och sådant. På sommaren var man i herrgården så mycket man hade tid till. På vintern körde man i skogen, började redan på hösten, köra ved från Västerlidaskogen till Krutbruket. Det kanske man redan gjorde på vagn om ingen snö fanns.

På Åkers Styckebruks skogar körde man timmer så länge det gick. Fanns det bara snö i skogen och var kallt om nätterna körde bruket på vatten om kvällarna. Då var det is på mornarna, så då gick det flera dagar på det viset. Dagsförtjänsten var ungefär 10 kronor. Sedan när våren kom var det att fortsätta på Bergs skogar, men där var det mindre betalt. Jag vet en hade bara 30 öre metern för att köra ut famnved. Kunde man få ut 20 meter blev det bara 6 kr för karl, häst å åkdon, men man kunde ju köra sönder ibland också, då blev det ändå mindre.

På våren när gäddan lekte så kunde man få så mycket att man åkte till Strängnäs torg och sålde, även uti socknen till exempel prästen och ålderdomshemmet. På somrarna fick man göra det mesta på kvällarna, så var det mycket som vi hjälptes åt med men under skörden var jag hemma lite, men vi hade mycket ängsslätter och vanligt hö

Elvira och Samuel Lindblad då Samuel fyllde 60 år

Foto: Privat

och säd.

Har varit vid Paris nu (september 1983), 49 år sedan vi flyttade. Nu är det en tre meter hög skog på alla åkrarna, stugan står tom, den är till salu. Två hundra tusen begärs för den. Skulle dom få ut det priset blir det 20 000 per år med nuvarande ränta. När vi var där betalade vi 150 kr i arrende för hela torpet, så tiderna ändrar sig.

Både vid Lundbergs torp och Paris var vi alltid vid Berga på fest midsommarafton. Det var både mat och kaffe, sedan dans på magasinet. Jag vet det kunde vara frost då fast det var midsommar.

Vid Paris var vi i 10 år, 1924 till 1934, då vi flyttade till Åskärr i Länna. Då var det nästan som vi började på nytt. Paris var på åtta tunnland och Åskärr hade 54 så det var stor skillnad.

Både djur och redskap, och säd att så på våren, men man köpte inte på sig mer än man kunde klara upp. Det var skillnad på pris nu än när vi kom till Lundbergstorpet. Då kostade en ko 1000 kr, nu 200 kr. Till och med köpte jag en ko för 150 kr, det var i botten nu och jag hade köpt en liten gris för 5 kronor. Men första hösten vi var där fick vi 20 kronor för grisen. Jag hade köpt en sugga på auktion som grisade så vi fick något att sälja. Vi hade fyra kor och en kviga och en häst. Köpte en ko vid Åskärr på auktion, en häst köpte vi till. Sedan födde vi upp både kor och hästar i ladugården. När vi hade kommit igång hade vi 17 kor, en kviga, två tjurar, i stallet två par hästar som drog. Till det hade vi tre stycken fölungar i olika åldrar. Då vi hade premierade ston var vi och visade upp dem varje år så vi fick utmärkelser, dels av skådepengar, åtta stycken, frisedel penningpris och två hederspris. Det första var en silverbricka, det andra var när vi var sista gången 1947. Då fick vi upp Vojny i AB och då blev det en pokal med påskrift: "Åkers och Selebo härads hushållningsgilles hederspris för god uppfödning av hästar". Då vi fick vi för många hästar sålde man undan. Det var mycket jobb men det blev en bra slant tillbaka jämfört med den tid då vi precis hade flyttat till Åskärr. Då vi försökte hålla ned utgifterna så mycket som möjligt behövde vi ej låna mer än 3000 kr.

Jag hade en livförsäkring som gick ut när jag fyllde 40 år på 1000 kr. De pengarna köpte jag självbindare för. Sedan blev det mjölkmaskiner, traktor,

höinjektor med elmotor och mycket annat. Det kunde man inte ana när man var barn ifrån en statarfamilj men då man hade en underbar hustru, och senare barnen, gick allt, fast det var arbete och åter arbete. Men det gick tack vare man orkade och det var ju så roligt att arbeta åt oss själva. Vi förbättrade gården också. Som exempel lade vi igen en halv mil öppna diken och så mycket sten vi tog bort i åkern. Det blev så bra så jag kunde åka med självbindaren utan att sätta upp den vid varje flyttning.

Gården var på 54 tunnland, den räckte att leva på. Det var en stor gård på den tiden, nu vore det nog svårt. Nu har det lagts till en del marker till Åskärr som jag har hört. Och då går det lättare att få det att gå ihop tänker jag mig. Nu har vi varit vid Åskärr i 14 år, när vi kom dit hade vi en gammal stuga att bo i. Den var så kall på vintern så det frös inne. Men sedan fick vi en ny, då behövde vi ej frysa längre. Den var så varm och skön att vara i. Nu när vi reser därifrån 1948 har vi nått det mål vi arbetat för med flickornas hjälp.

Vi köpte en stuga som kostade 25 000 kronor. Då auktionen gick till 26 000 då var ju målet vunnet. Stugan vi köpte var i Eskilstuna så därför kom vi att bo där. Det var snart sommar då vi kom dit. Eftersom vi ej har haft någon semester tidigare så tog vi den då, det blev ända till hösten. Under semestern tog jag mitt körkort. Sedan sökte jag arbete och det blev vid Centralföreningen. Där blev jag i 12 år och det var ett tungt arbete så det var 12 år

för mycket. Sedan blev jag permitterad och det var bara bra för då kom jag till trädgårdsmästare Fredlund i Nyby Bruksparken där det var ett arbete som passade mig. Det var lindrigt. Sex år var jag där, sedan blev det stugan och trädgården så länge jag orkade med.

Bil köpte vi 1950, den hade vi i 12 år. Den kostade då 7 700 kr. 1961 bytte vi till en ny Opel. Den kostade då 12 000 kr. Vi hade mycket glädje av våra bilar. Inte kunde jag väl tro att jag skulle komma till både Malmö och Haparanda med egen bil. Till Ronneby var vi flera gånger därför att Elvira hade en kusin där. Så nog var det glädje med bilen alltid.

Det var inte bara medgång och glädje, det var prövningar också. När jag gick ner i en vak på Länнасjön, då var det tur att man kom upp mitt i natten. Och Mamma (Elvira) som var så sjuk så jag trodde att hon skulle gå ifrån oss då detta hände vid Paris.

Senare under vårt långa liv har det varit många prövningar på olika vis. Ni som läser detta vet hur det har varit. Mamma med sitt svaga hjärta, fick ändå leva med oss så länge. Det kunde man inte tro när hon var så dålig många gånger, men hon hade en tid kvar varje gång. Till sist orkade hon inte längre, hon gick bort från oss den 16 april 1979.

Nu är jag ensammen med mina flickor, som vi älskat och alltid haft våra tankar på. Nu när jag blev ensammen går tankarna tillbaka till det som varit. Jag är så tacksam att jag kunde finna min flicka, jag blev kär i henne med

hetsamma, och fick snart gensvar också. Sedan blev det som det blev. Fästfolk och vandring hela livet tillsammans. Bättre maka och mor kunde vi inte få, det har ju varit så att hon ville oss allt till det bästa. Bättre tankar kan jag inte ha efter henne.

Nu vilar hon på sin hembygds kyrkogård dit även jag kommer en gång. Jag är nu en 86-årig man så det kanske inte dröjer så länge. Jag är ju sjuk också, och mina nerver är inte bra. Det kommer jag aldrig ifrån.

Jag har med dessa rader nedskrivit vår vandring genom livet i stora drag. Det kunde nog vara mer att skriva om

men jag nöjer mig med detta idag, den 18 mars 1984. Till sist en minnesvers som säger vad som varit.

*Så ha vi vandrat Du och jag
i kärlek hand i hand.*

*Så ha vi åldrats dag för dag
i våra drömmars land.*

Vår lycka var vår rikedom.

Nu har Du gått, min hand är tom.

*Nu viskar jag de orden
de vackraste jag vet.*

*Du var mitt allt på jorden
mitt allt i evighet.*

Sam

Vi fick ett brev

Åkers Styckebruk 4/4 2022

Efter det att vi i familjen tagit del av boken "Ett stycke krutbruk" av Hans Zetterberg vill vi gärna ge vår mor, mormor och gammelmormor ett kärleksfullare eftermäle.

Hans Zetterberg intervjuar i boken fru Ebba Ulvede. Fru Ulvede ger en mycket negativ bild av vår mor/mormor Rut Öberg. Hon beskrivs som en impopulär chef och allmänt elak person på gasmasken.

Rut arbetade aldrig på gasmasken. Hon hade inte heller någon chefsposition på krutbruket.

Rut arbetade periodvis på krutbruket fram till andra världskriget bröt ut, hon fick fast anställning 1937 och arbetade på samma arbetsplats med aptering och sömnadsarbeten fram till pensioneringen. Hon fick mycket goda vitsord när hon gick i pension 1963.

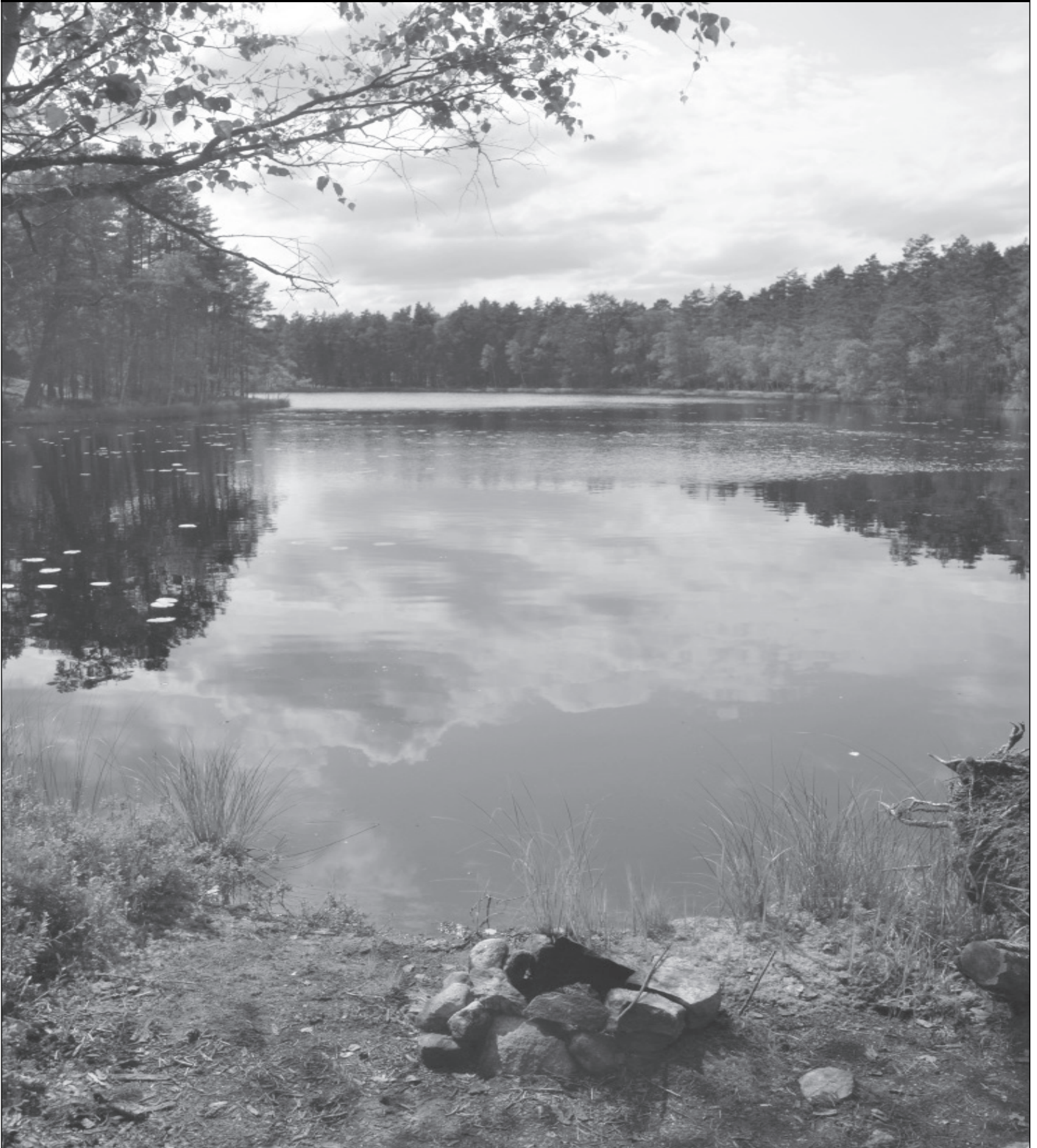
Efter pensioneringen tog Rut stort ansvar för sin familj. Äldre syskon, grannar, barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Hon hade ett livligt umgänge med gamla jämnåriga arbetskamrater, och spred alltid värme och empati omkring sig.

Rut gick bort 1995 (92 år gammal).

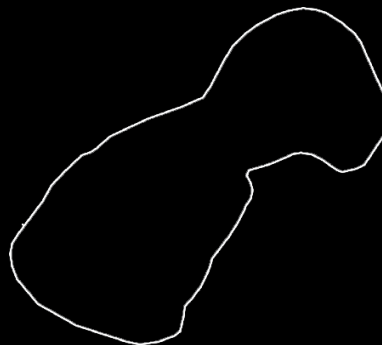
Vi minns henne med stolthet. Ruts barn, barnbarn och barnbarnsbarn 16 st.

Fotnot: Författaren Hans Zetterberg har bett familjen om ursäkt för denna "plump".

Sjöar i Åkers Bergslag del 1.

Frejdaren

Yta: 0,02 km²
Längd: 240 m
Socken: Åker
Kommun: Strängnäs
Höjd över havet: 73 m
Maxdjup: 1,9 m

Fredagssjön är det gamla namnet på denna tjärn eller småsjö mitt ute i skogen. Högt belägen är den uppe på tallmon, en typisk skogs-bassäng i lagom format fylld med starkt humöst vatten. En göl av mörkt silver då man närmar sig den där träden glesnar ut. Nyare mätningar sätter faktiskt Frejdaren som den högst belägna sjön i Åkers bergslag.

Det gamla namnet tycks successivt – genom kartskrivningar, uppteckningar och lokal dialekt eller muntlig kultur – ha övergått i Frejdaren. På gamla kartor från förra sekelskiftet står "Fredagsjön" och i en uppteckning från 1935 lyder den som "Fredagssjön" men upptecknaren har lagt till att sjön vanligen kallas Frejdaren. De äldsta beläggen på namnet "Fredags sjön" tycks härstamma från 1803 och 1865 hette den kort och gott "Frejdan". Enligt namnforskaren Svante Strandberg, som skrivit boken *Studier över sörmländska sjönamn* (1991), härrör namnets veckodagstema förslagsvis från att arbete utfördes vid sjön på fredagar – att slättermarker bärgades då eller att kreatur släpptes på bete vid sjön denna dag.

Till Frejdaren går inga stigar eller vägar. Man får helt enkelt cykla söderut vägen från Bredsönäs och efter bara några hundra meter ta in till höger mot Kalkbro. Det sitter ingen skylt eller anvisning, man får kolla på kartan bara. Efter några kilometer finns en jakt-tornsmarkering på vänster hand men för framtida resenärer kan den mycket väl vara bortplockad. Bäst är att ta ut kursen själv på kartan. Utifrån vägen går man in över ett bromsvrimlande kalhygge med nyplanterad gran. Ett all-

varligt landskap utan klorofyll. Hettan slår upp från marken. Jag höftar utifrån kartbladet, Sverigeserien Topo50 blad 59 Västerås. Där finns Åkers bergslag med.

Frejdaren är formad som en gitarr. En rund pöl i skogen med en midja på mitten. Sjön är vacker på det där vilda sättet och kantas av skogig tallmo på alla sidor. Mycket odon, skvattram och blåbär. Vid sjöns norra ände finns en plats där man kan ta sig ner i vattnet, en liten hal berghäll som leder ner i dyn. I övrigt är stränderna otillgängligt sankt och täckta av ett fåtal arter av kärlväxter, några starrarter, enstaka vattenklöver som kikar upp ur mossen och dvärgbläddra kan finnas i yttersta myrflakkanten mot det öppna vattnet.

Botten är mjuk av ävja, precis som i många andra småsjöar i trakten. Känslan av vildmarkssjö förstärks naturligtvis också av ett flertal grånade träd-stammar som vältrar sig ner i vattnet där de vittrar sönder av elementens inverkan.

En bit bort, på en tall vid strandkanten, hänger en rödvit livboj. Det är enda tecknet efter människor, sånär som på en eldstad vid vattenbrynet. Inga bryggor, inga papperskorgar, inga vägar, inga spår av industrialismens framfart, ingenting. Knappt någon förnimbar stig runt sjön ens. Men skogen är öppen och framkomlig, att gå runt sjön innebär inga problem alls.

Vid en simtur i sjön möter man gärna näckrosor, gäddnate, diverse sjövegetation. Den svarta lösbotten – tillsynes ändlös – går hela tiden att känna undertill.

Frejdaren är en dystrof sjö med låg

Långbyxor rekommenderas när man besöker Frejdaren i Åkers Bergslag. Där finns gott om bär och svamp samt en meditativ avskildhet utan badgäster eller glasskiosker. Foto: Per Hellgren

näringstillförsel där vattnet är mörkt och grumligt, siktdjupet är mycket kort, oftast under en meter. Men sjövegetationen är ymnigare än i närliggande Flintsjön och Tallsjön, kanske beror det på att Frejdaren är mycket grundare.

Frejdaren ligger 73 meter över havet, mäter 240 meter i längd från norr till söder. På det smalaste stället, midjan på mitten, är den bara 58 meter bred och på det bredaste stället 105 meter.

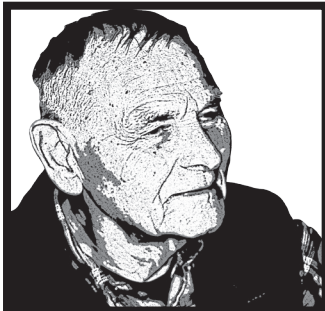
Och inte särskilt djup, ska det visa sig. En bit från stranden mäter den 1,70 meter djup. Man bottnar till och med. Eller bottnar och bottnar, det är som sagt ingen botten man vill stå på. Nebulös i sin konsistens som den är, en svart sörja där trollsländelarver lätt boar in sig och så småningom är redo för kläckning. Man sjunker snabbt ner. I mitten av sjön är det lite djupare, runt

1,90 meter och den blir aldrig djupare än så men svalkar gott ändå en varm sommardag.

Avskildheten är mer påtaglig här än vid många andra av Åkers sjöar. Och denna avskildhet är inte inbillad, den är faktisk. Hit kommer inga flockar av ungar på skramlande cyklar, inga raggarbilar eller skråniga barnfamiljer, inga kanotister eller förmenta äventyrare med klickande mobilkameror. Här är man ensam. Särskilt mitt på sommaren, i den stillastående julihettan, då jag själv besökte sjön i fjol.

Det som kan stå i blom bland sjöns skrala växtlighet står i blom under denna period. Senare på året är området föremål för jakt och även svampplockning men Frejdaren är varken någon badsjö eller fiskesjö. Den är – ensamhet.

Per Hellgren

Cykelreparatören berättar

Anekdoter av Lars Axelsson

Lars Axelsson (1920-2013)

Lars Axelssons pappa var en av skogvaktarna vid Styckebruket. Familjen bodde i Rappstugan, det första av husen på Raden vid Styckebruket. Här föddes Lars 1920 och han kom att bli Åker trogen hela sitt liv. Redan i slutet av 1930-talet övertog han cykelverkstaden som låg längs Forsavägen. Lars blev med tiden känd som cykelreparatör, uppfinnare och hembygdsvän. Tillsammans med Bertil Andersson, Börje Eriksson och Harry Lindblad var Lars med att starta upp Torsdagstramparna. Lars avled i februari 2013. Här nedan och i kommande nummer av Bruksanvisningen återfinns några av Lars många anekdoter.

Pehr Bengtsson

Mera älghyss med Gottfrid i Källtorp

Gottfrid i Källtorp, som var en stor jägare på annans mark, fick en kväll besök utav Länsman och Fjärdingsman. Gottfrid höll på i laggårn när dom kom, jo se de hade skjutits en älg på Björnlunda Allmänning och den hade spårats hit och det skulle nu undersökas, han kunde fortsätta med sitt så skulle dom se sej om, å dom leta i laggårn, på skullen, i bodar och källare utan ett spår utav älgen så tillslut gav dom upp och gav sej i väg. När dom kommit en bit på vägen kunde inte Edvin hålla sej utan ropar skadeglatt, har ni inte glömt å leta på skithuse! Ja, den

där Fan, säger dom till varann och fortsätter. Men så slår det dom, han kan vara så full i fan att han har gömt det där i alla fall, de e nog bäst vi går tebaks och ser efter. Men när dom rycker opp dörren så sitter kärringen Kristin där och det är ju som att öppna en tigerbur.

– Vet ni ingen levandes hut, skriker hon. Ska man inte få sitta ifred för er på skithuset ens!

Dom slår snabbt igen dörren och lommar iväg.

PS. Älgköttet lär ha hängt därinne.

Lars Axelsson